

De laagste uitkeringen optrekken tot de armoedegrens: wij vragen daden, geen woorden¹².

In de aanloop naar de verkiezingen was de strijd tegen armoede een van de grote thema's en werden door zowat alle politieke partijen beloften gedaan rond het optrekken van de uitkeringen. Dé vraag is wat daarvan zal overeind blijven eens de volgende federale regering op de rails staat. Beloftes en engagementen waren er al eerder, maar op enkele cosmetische ingrepen na, zagen we ook de voorbije legislatuur geen vooruitgang. De kloof tussen de laagste uitkeringen en de armoedegrens blijft gapend groot.

Tegelijk kregen mensen met een uitkering ook in de afgelopen regeerperiode steeds meer voorwaarden opgelegd én werden hier en daar zelfs uitkeringen verlaagd, vaak via 'nieuwe berekeningswijzen'. Het maakt dat we onze eis om de uitkeringen op te trekken systematisch in één adem zijn gaan uitspreken met de eis om de voorwaardelijkheid van de uitkeringen terug te dringen. Immers, wat heeft iemand er aan dat een uitkering stijgt, als hij er morgen plots geen recht meer op heeft? Het is echt hoog tijd voor een ander beleid.

'Pak ze hun uitkering af en ze zullen wel gaan werken...'

De uitspraak is extreem, maar we citeren hem hier omdat hij volgens ons treffend illustreert waar het schoentje wringt. Het beeld van de uitkeringsgerechtigde die 'in de hangmat' dreigt te gaan liggen en bijgevolg de vrees dat 'te hoge' uitkeringen mensen net zullen doen blijven hangen in de armoede is hardnekkig, vaak óók bij politici die zeer begaan zijn met armoedebestrijding. Zolang men met deze bril naar mensen in armoede met een uitkering blijft kijken is elk beleid rond het optrekken van de sociale uitkeringen gedoemd om te mislukken. Het is echt tijd voor een copernicaanse wende in het denken rond sociale uitkeringen.

Om te beginnen: mensen in armoede willen weg uit de armoede én ze zijn –net als iedereen– niet graag afhankelijk. Ze zijn er ook op uit om dat te bewijzen, vaak zelfs als ze daar –bijvoorbeeld om gezondheidsredenen– niet eens toe in staat zijn. Ze willen actief zijn, hun eigen lot in handen kunnen nemen en er iets van maken. 'Gewoon mens kunnen zijn',

---

¹ Het optrekken van de laagste uitkeringen tot de Europese armoedegrens is een eis die al meegaat van bij het ontstaan van de verenigingen waar armen het woord nemen, in Vlaanderen en Brussel verenigd in het Netwerk tegen Armoede. <http://netwerktegenarmoede.be/> Het Netwerk tegen Armoede en haar Waalse en Brusselse zusterorganisaties, verenigd in het Belgisch Netwerk armoedebestrijding (BAPN), zetten deze eis sinds enkele jaren ook extra kracht bij via BMIN (Belgian Minimum Income Network), een breed federaal samenwerkingsverband met andere middenveldorganisaties, waaronder de 3 grote vakbonden en mutualiteiten. BMIN bracht een gemeenschappelijk memorandum uit naar aanleiding van de voorbije federale verkiezingen http://www.netwerktegenarmoede.be/documents/BMIN-GEMEENSCHAPPELIJK_MEMORANDUM-2019.pdf en organiseerde ook een politiek debat in de Kamer op 26 mei 2019. Dit artikel herneemt in grote mate de eisen van BMIN. We schrijven dit artikel als Netwerk tegen Armoede wel in eigen naam. Dat laat ons toe op een aantal punten dieper in te gaan dan wat het gemeenschappelijk memorandum van BMIN al doet en er ons eigen standpunt over toe te lichten.

² Artikel verschenen in De Gids op Maatschappelijk Gebied, september 2019.

noemen onze verenigingen dat. Bijgevolg: als mensen echte kansen krijgen, dan grijpen ze die.

‘De beste remedie tegen armoede is nog altijd werk’, is dan de boutade. Dat klopt, voor wie kán werken. We stippen hier al kort even aan dat ook voor wie niet kan werken de sociale uitkeringen verre van op punt staan. Denken we aan het ontbreken van een minimumuitkering in de eerste 6 maanden ziekte en het feit dat de minima voor ‘onregelmatige werknemers’ in ziekte of invaliditeit en de inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een beperking nog onder de Europese armoedegrens liggen. Denken we aan de inkomensgarantie voor ouderen die maar net de Europese armoedegrens haalt, wat veel ouderen nog altijd tot armoede veroordeelt, zeker als ze geen eigenaar zijn van de eigen woning.

Maar een job dus als de beste remedie tegen armoede voor wie kan werken. Dat kan kloppen, op voorwaarde natuurlijk dat het over een duurzame job gaat, lees: met een eerlijk en leefbaar loon, met voldoende werkuren, met voldoende jobzekerheid, combineerbaar met het gezinsleven (haalbare uurroosters, bereikbaar met openbaar vervoer...) Én dat mensen met een ‘afstand tot de arbeidsmarkt’ (kortgeschoolden, mensen met beperkte arbeidsgeschiktheid door gezondheidsproblemen...) óók kansen krijgen, dus dat dit soort jobs er ook voor hen *zijn*. Het is niet het onderwerp van dit artikel, maar laat ons toe te zeggen dat ook dáár het beleid al jaren ernstig in gebreke blijft. Niet voor niks is op dit ogenblik een van onze belangrijkste eisen aan de Vlaamse regeringsonderhandelaars het creëren van 5000 extra arbeidsplaatsen in de sociale economie in de komende legislatuur.

Gesteld dat er voldoende kwalitatieve én aangepaste jobs zijn voor wie kan werken en dat de uitkeringen op een waardig niveau liggen voor wie dat niet kan. Is daarmee dan de kous af? Het antwoord is nee.

Armoede is een web van uitsluiting op verschillende levensdomeinen. Gebrekkige of onzekere huisvesting grijpt in op ontwikkelingskansen van kinderen, op het welzijn en de gezondheid van de ouders... Onderwijs dat gelijke kansen biedt, cultuur en vrije tijd die toegankelijk zijn, mobiliteit, betaalbare gezondheidszorg... het leidt ons te ver om er hier op in te gaan, maar zolang mensen op die andere domeinen niet volwaardig kunnen participeren aan de maatschappij is er een probleem en is het streven om mensen actief en onafhankelijk en uit armoede te krijgen van tevoren sterk gehypothekeerd. We zijn terug bij onze copernicaanse wende...

Hetzelfde geldt immers voor een waardig inkomen. Wie dagelijks moet vechten om eten op de plank te krijgen, de huur en energiefactuur te betalen, de schoolfactuur van de kinderen, wie continu in de stress leeft die dit met zich brengt... die is aan het overleven en komt nauwelijks toe aan stappen vooruit zetten, door bijvoorbeeld opleiding of een waardige job, om uit armoede te ontsnappen. We moeten de redenering dus wel degelijk omkeren. Nee, het optrekken van de sociale uitkeringen –óók voor wie kan werken- leidt niet tot extra inactiviteit, het creëert net de ruimte en stabiliteit in het leven van mensen om de stap naar werk en zelfstandigheid succesvol te kúnnen zetten. Om mensen toe te laten uit de armoede te ontsnappen moet hun inkomen dus *van bij de start toereikend* zijn.

Een toereikend minimuminkomen is niet voor niets een grondrecht. Een democratische rechtsstaat als de onze heeft de plicht alles in het werk te stellen opdat dit recht ook effectief gerealiseerd wordt.

Concreet: naast de eerder geciteerde minima voor mensen die niet of slechts beperkt kunnen werken (ziekte- en invaliditeitsuitkering, inkomensvervangende tegemoetkoming en inkomensgarantie voor ouderen en uiteraard het minimumpensioen, maar dat ligt momenteel al boven de armoedegrens), moeten ook de minima voor arbeidsgeschikte mensen zonder werk naar omhoog, in casu dus de laagste bedragen in de werkloosheid en de leeflonen.

Tot slot betekent bovenstaande redenering ook dat allerlei overbodige en contraproductieve drempels best verdwijnen. Zo vragen wij een menselijker behandeling van mensen op ziekte en invaliditeit en het afschaffen van financiële sancties en de minder voordelige berekening van de uitkering voor mensen die 'te weinig' werken. Zo moeten ook de verscherpte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen, de strengere voorwaarden voor de inschakelingsuitkering voor jongeren worden teruggedraaid, evenals de minder voordelige berekening van de inkomensgarantie-uitkering voor deeltijds werkenden. We noemen er maar enkele.

Een 'waardig' of toereikend inkomen... what's in a name?

We zijn bij de definitie van de (financiële) armoedegrens. Hoe hoog moet een inkomen liggen om net niet meer in armoede te leven. Ook in België wordt sinds jaren het aantal mensen dat in armoede leeft gemeten met de EU-SILC-methode. Die legt de armoedegrens voor elke lidstaat afzonderlijk op 60% van het mediaan inkomen van de lidstaat. België heeft op basis van deze definitie van de armoedegrens ook al ambitieuze engagementen tot het terugdringen van de armoede aangegaan in het kader van de EU-2020 strategie. Er was dus tot nog toe een grote consensus, ook in de politieke wereld, om minstens met deze grens te werken. En het is de reden waarom wij, samen met BMIN, de lat minstens dáár leggen: *de sociale uitkeringen moeten minstens tot boven de Europese armoedegrens worden opgetrokken.*

Maar komt de Europese armoedegrens –gebaseerd op een politieke afspraak- overeen met de werkelijke armoedegrens? Het antwoord is nee. Voor veel mensen ligt de grens die moet worden bereikt om niet meer in armoede te leven hoger. Het Netwerk tegen Armoede durft hier pleiten voor een ambitieuzere armoedegrens van 65% van het mediaan naar vandaag geactualiseerde Belgische inkomen³.

---

³ EU-SILC bouwt al een correctie in door bovenop het meten met 60% van het mediaan netto inkomen (ook het bezit van een woning wordt niet meegerekend) van de Belgische gezinnen ook de materiële deprivatie te meten en het gebrek aan mensen die werken in een gezin. Wat al aangeeft dat 60% van het mediaan netto gezinsinkomen een onderschatting geeft van de werkelijke financiële gezinsarmoede. Uit simulaties van het CSB (Storms e.a.) weten we dan weer voor welke gezinstypes de EU-armoedegrens nog onder de wetenschappelijke referentiebudgetten ligt. De referentiebudgetten gebruiken als hogere 'armoedegrens' is echter niet wenselijk, gezien dit zou vragen om op individueel gezinsniveau rekening te houden met de reële uitgaven en inkomsten, wat automatisering in de weg zou staan. Tegelijk weten we dat ook de referentiebudgetten de reële financiële noden en dus het reële financiële armoederisico nog onderschatten:

Als we praten over het te bereiken doel voor de sociale uitkeringen zijn bovendien nog een aantal andere zaken belangrijk. Zo moet de armoedegrens dus jaarlijks geactualiseerd worden en moeten de uitkeringen verder geïndexeerd en welvaartsvast gemaakt worden.

Maar er duikt de laatste jaren vanuit politieke hoek ook een gevaarlijke nevendiscussie op, nl. die over wat als inkomen mag beschouwd worden en dus mag meegeteld worden in het uitmaken hoe ver mensen nog verwijderd zijn van de armoedegrens. Of nog: of de armoedegrens niet naar beneden kan bijgesteld door er andere 'sociale voordelen', waar (sommige) mensen met een uitkering recht op hebben, vanaf te trekken. De federale regeringen Di Rupo I en Michel I hadden het voornemen al in hun regeerakkoord staan, maar gaven er geen uitvoering aan. Momenteel duikt het terug op in de Vlaamse formateursnota. Samen met BMIN verzetten we ons hier met klem tegen.

De redenering hakt niet alleen puur intellectueel geen hout –je kan niet zomaar sociale voordelen, wat een tussenkomst is in bepaalde uitgaven, aftrekken van een armoedegrens berekend via een steekproef van inkomens in een land. Dit zorgt ook voor allerlei ongewenste effecten: niet alle 'sociale voordelen' zijn voor iedereen relevant (denk aan een goedkoop abonnement van De Lijn als je slecht te been bent of een verminderd tarief kinderopvang als je je kinderen thuis houdt); dit gaat ook automatisering tegen omdat er hetzij met gemiddelden dient gewerkt om te zien wat het 'voordeel' is dat voor iedereen mag in rekening gebracht –wat dan zou betekenen dat er voor veel mensen teveel wordt afgetrokken- hetzij situatie per situatie met werkelijke voordelen, wat mensen allemaal naar de bijstand zou verwijzen; het wordt ook al gauw een doorschuiven van de hete aardappel tussen de federale overheid die de uitkeringen dient te betalen en de gemeenschappen en gewesten die een belangrijk deel van de 'sociale voordelen' toekennen, waardoor de betrokken mensen wel eens het slachtoffer zouden kunnen worden van een dubbele besparing op hun inkomen. Dit alles nog los van het feit dat dit een wel erg doorzichtig manoeuvre lijkt om vooral de ambities bij het optrekken van de uitkeringen te temperen en tegelijk een kunstmatige 'daling' van de armoedecijfers te bekomen.

Tot slot moet het plaatje ook voor àlle uitkeringsgerechtigden kloppen. Dat betekent dat we niet alleen kijken naar de situatie van alleenstaanden, maar ook van gezinshoofden en

---

mensen worden verondersteld gezond te zijn (noodgedwongen, omdat men veralgemenend geen betrouwbare uitspraken kan doen over gezondheidsuitgaven op gezinsniveau, wat dus betekent dat het grootste deel van de werkelijke gezondheidsuitgaven niet wordt mee gerekend), goed geïnformeerd te zijn over hun rechten en die allemaal uit te putten, alle administratieve capaciteiten voor een goed beheer van hun budget te hebben (dit zijn bij uitstek vooronderstellingen die niet a priori gegarandeerd zijn bij mensen in armoede), zich gezond te voeden en dus –op een aantal uitzonderingen na- enkel dit soort voedsel in te kopen, er wordt gewerkt met gemiddelde huurprijzen... De vraag is dan of 60% van het mediaan netto inkomen in België vanuit die vaststelling niet lineair (en indicatief, maar dat is de keuze voor 60% nu ook) naar boven kan worden bijgesteld? Vb. naar 65%, wat dan een nieuwe inkomensgrens zou kunnen zijn waarmee men kan werken. Gezien de EU-armoedegrens echter steeds bepaald wordt o.b.v. de gekende inkomens van 2 jaar terug, dringt zich ook een actualisering op van het netto mediaaninkomen waarop men dit alles berekent naar het inkomensniveau van vandaag in België (of zelfs Vlaanderen? Gezien het inkomensniveau hier hoger ligt?) Dit kan men door o.b.v. het verwachte BNP het verwachte netto mediaaninkomen van dit jaar te berekenen én dit dan ook te indexeren. Uiteraard moet men bij het vaststellen van inkomensgrenzen voor sociale correcties dan ook zorgen dat men geen 'appelen met peren vergelijkt' en dus zorgen dat men ook daar rekent met het netto maandelijks beschikbare inkomen.

samenwonenden. Ook zij moeten uit de financiële armoede, dus boven de armoedegrens, kunnen raken met behulp van hun sociale uitkering. En dat vraagt alvast een hervorming van het statuut samenwonende. Het Netwerk tegen Armoede is, behalve in situaties die volgens ons ten onrechte als samenwonen worden beschouwd en in tijdelijke overgangssituaties, niet zomaar gewonnen voor een afschaffing van dat statuut, maar pleit voor een stevige verhoging van het tarief samenwonende tot 80 à 90% van het tarief alleenstaande⁴. Een aantal van onze partnerorganisaties gaat verder en pleit tout court voor de afschaffing van het statuut. Let wel: momenteel staan we daar politiek nog ver af. In de wetsontwerpen rond het optrekken van de uitkeringen die al werden neergelegd in de Kamer stijgt het tarief samenwonende hoogstens procentueel mee met dat van het tarief alleenstaande, maar wordt noch aan de verhouding met de andere tarieven noch aan het statuut geraakt. Hetzelfde geldt voor de berekening door het Planbureau van de kostprijs van het optrekken van de sociale uitkeringen die op vraag van minister Peeters werd uitgevoerd in januari van dit jaar.

Het is vijf na twaalf.

België engageerde zich in het kader van de EU-2020 strategie tot het terugdringen van de armoede met 380.000 personen, bijna 10 jaar na het referentiejaar 2008 zijn er 102.000 personen méér die in armoede leven. 1 op 5 Belgen, 2.296.000 mensen in totaal, leven in armoede of kunnen het hoofd amper boven water houden. Bovendien toont recent onderzoek aan dat ook de lagere middenklasse het steeds moeilijker krijgt om de eindjes aan elkaar te knopen. Er is een toenemende groep van mensen die net boven de armoedegrens zweeft. De voorbije 2 federale regeringen boekten nauwelijks tot geen vooruitgang in hun belofte om de uitkeringen op te trekken tot een waardig niveau. Een beperkt aantal verhogingen betekenden in de feiten nauwelijks vooruitgang, gezien de prijsstijgingen van een aantal basisvoorzieningen en de doorgevoerde indexsprong. Bovendien werd voortgegaan met een verstrenging van voorwaarden, waardoor steeds meer mensen 'naar beneden tuimelen' in het systeem, lees: in een zwakker stelsel van sociale bescherming terecht komen en het met minder inkomen moeten doen of zelfs uit het systeem vallen en – al dan niet tijdelijk- zonder inkomen vallen.

België engageerde zich intussen opnieuw internationaal, ditmaal in het kader van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties, om tegen 2030 het aandeel van mensen in België die in armoede leven met minstens de helft terug te dringen. Tegelijk onderschreef ons land ook de Europese Pijler van Sociale Rechten, waarin Principe 14 duidelijk stelt dat 'het recht op een minimuminkomen om in alle levensfasen een waardig leven te kunnen leiden gegarandeerd moet worden aan iedereen die niet over voldoende middelen beschikt'. In de aanloop naar de verkiezingen, onder meer op het BMIN-debat van 26 mei, onderschreven alle democratische partijen de doelstelling om de sociale uitkeringen op te trekken tot boven de armoedegrens.

---

⁴ Momenteel bedraagt het tarief samenwonende 50% van het tarief gezinshoofd. Abstractie makend van lichte verschillen per uitkering, maakt dat om en bij de 60% van het tarief alleenstaande.

Maar lange termijndoelstellingen en principiële engagementen zijn niet genoeg, dat is intussen wel duidelijk. Wij vragen, samen met BMIN, van de volgende federale regering dat ze bij haar aantreden een concreet plan voorlegt, mét het bijhorende budget om dit te realiseren tegen 2024, dus tegen einde van de komende legislatuur. We weten intussen van het Planbureau dat deze operatie de schatkist op kruissnelheid minstens –zoals gezegd werd geen rekening gehouden met de nodige extra verhoging voor samenwonenden- 1,2 miljard Euro per jaar kost. In een land waar er een politiek draagvlak kan worden gevonden voor militaire aankopen en een ‘taxshift’ van ettelijke miljarden, gaat het niet langer op te beweren dat dit geld er niet zou zijn, maar is dat een kwestie van politieke wil.